

بار سنگین قرضه های خارجی بالای کشورهای فقیر

تعدادی از دولت های در حال توسعه در چرخه قرضه و بار کمرشکن سود قرضه ها گرفتار می باشند. براساس آخرین گزارش بانک جهانی، میزان قرضه خارجی کشورهای فقیر در سال ۲۰۲۳ به بالاترین سطح تاریخی خود یعنی ۱/۴ هزار میلیارد دلار رسیده است. پرداخت مفاد این قرضه ها در سال ۲۰۲۳ به شکل بی سابقه ۳۴/۶ میلیارد دلار بوده است، یعنی رشد سرسام آور کرده و نسبت به چهار دهه گذشته چهار برابر شده است. تعداد ۷۸ کشور فقیر سالانه مبلغ ۹۶/۲ میلیارد دلار از بابت ۱/۱ هزار میلیارد دلار قرضه خارجی پرداخت می کنند. تادیه این مبلغ گزاف برای کشورهای فقیر کمرشکن می باشد و این کشورها را از تعقیب برنامه های انکشافی و عرضه خدمات لازم باز می دارد. روزنامه گاردین به تاریخ ۲۱ جولای ۲۰۲۴ می نگارد که کشورهای در حال توسعه با بدترین بحران بدهی در تاریخ مواجه هستند و نظر به مشکلات بودجه بی مصارف دو سکتور حیاتی یعنی صحت و معارف در این کشورها کاهش یافته است، زیرا یک قسمت قابل ملاحظه بودجه صرف پرداخت طلب کاران می شود. طبق گزارش یک

نهاد بین‌المللی فعال در مطالعات قرضه، بیش از صد کشور برای پرداخت قرضه‌های خود مشکلات جدی دارند و در نتیجه سرمایه‌گذاری در قسمت صحت، معارف، کمک‌های اجتماعی و مبارزه با تغییر اقلیم را کاهش داده‌اند.

نهادهای قرضه دهنده خصوصی به کشورهای در حال توسعه، قرضه‌هایی با بهره بالا می‌دهند و این امر مشکل بزرگ را برای بازپرداخت قرضه‌ها ایجاد کرده است. با ظهور همه‌گیری کووید ۱۹، حکومت‌های جهان مجبور به مصارف اضطراری اضافی با بهره بالا شدند. لذا قرضه‌های بیش‌تر و سپس افزایش نرخ بهره مصارف مرتبط به قرضه را به شدت افزایش داده و کشورهای مثل پاکستان، سریلانکا، زامبیا و کینیا تقریباً در حال ورشکستگی قرار گرفته‌اند و کوشش‌های بین‌المللی جهت رهایی این کشورها از قرضه‌های خصوصی چندان نتیجه نداد. پاکستان مدت مدیدی است که مشکلات شدید اقتصادی از جمله کسر عظیم بودجه داشته و با گرفتن قرضه امور دولت را پیش می‌برد. مقدار قرضه‌های پاکستان در سال ۲۰۲۲ مبلغ ۱۲۶/۴ میلیارد دلار بوده که از آن جمله در حدود ۱۰۶ میلیارد دلار قرضه دولتی و یا تحت کنترل دولت و باقی قرضه‌های موسسات خصوصی از جمله بانک‌هاست. قرضه‌های این کشور عمدتاً از چندین نهاد مالی بین‌المللی گرفته شده و چین با ۳۰ میلیارد دلار، عمده‌ترین کشور وام‌دهنده به پاکستان است. میزان بالای قرضه خارجی و مشکل بازپرداخت باعث شده است که پاکستان برای نهادهای مالی بین‌المللی یک کشور ناکام و ورشکسته معرفی شود. قابل یادآوری است که پاکستانی‌های خارج نشین نیز هر سال حدود ۲۰ میلیارد دلار به کشور خود ارسال می‌کنند، ولی این مبلغ تاثیر چندان بر تقویت توان مالی پاکستان نمی‌گذارد. تحلیل گران باور دارند که علت اصلی این اقتصاد خراب و اخذ قرضه در سیاست‌های ماجراجویانه، حاکمیت استبدادی اردو و تروریست پروری حاکمان پاکستان نهفته است. در نتیجه، پاکستان در باتلاقی که نظامیان و حکمرانان آن خلق کرده‌اند فرو رفته است.

بیش‌تر کشورهای منطقه ما قرض دار بوده و از این بابت دچار مشکلاتند، اما برای بعضی مشکلات کم‌تر بوده است، چون توانایی بازپرداخت را دارند، مثل قزاقستان ۶۷ میلیارد دلار، هند ۵۸۲ میلیارد دلار، ایران ۶/۳ میلیارد دلار و ترکمنستان ۰/۵۰ میلیارد دلار، و برای تعداد دیگر به شمول تاجیکستان ۶/۲۲ میلیارد دلار، اوزبیکستان ۳۳/۳ میلیارد دلار و قرغیزستان ۱۱/۱ میلیارد دلار قرضه یک معضله روزافزون است.

افغانستان در جریان بیست سال جمهوریت یک میلیارد و ۸۵۰ میلیون دلار امریکایی از هفت نهاد بین‌المللی و دو کشور (ایتالیا و بلغاریا) قرضه اخذ کرده و ۳۵۲ میلیون دلار آن را پرداخته بود. با این حساب، افغانستان حدود یک ونیم میلیارد دلار قرض‌دار می‌باشد. قسمت زیاد این

قرضه از بانک جهانی، بانک آسیایی و صندوق وجهی بین‌المللی گرفته شده است. از این پول، برای انتقال برق و ساخت جاده‌ها مصرف شده بود؛ از جمله برای اعمار جاده اندخوی قیصار، ترمیم شاهراه کابل - قندهار - هرات و قسمتی از جاده کمر بند کابل.

در جمله قرضه دهنده‌گان بانک انکشاف اسلامی، اوپک فند، سعودی فند و کویت فند نیز شامل می‌باشند. تمام قرضه‌های افغانستان به طور قرضه سهل و مفاد یک و تا دو درصد داده شده است. افغانستان در جمله ۳۹ کشور به شدت قرض‌دار HIPC به شمار می‌رود که به نسبت فقر زیاد در این کشورها، بانک جهانی و صندوق وجهی بین‌المللی آن‌ها را واجد شرایط دریافت کمک‌های خاص طبقه بندی کرده اند و در مورد فسخ بازپرداخت قرضه خارجی آن‌ها تصمیم می‌گیرند. کشورهای همسایه و حتا منطقه هیچ یک شامل این فهرست نبوده اند. اکثر این ۳۹ کشور افریقایی (۳۱ کشور) و باقی کشورهای امریکای لاتین می‌باشند. در حالی که یک تعداد زیاد کشورهایایی که شرایط مطروحه را تکمیل کرده اند، قرضه خارجی‌شان به طور کامل یا قسمی لغو شده است.

طبق گزارش کنفرانس تجارت و انکشاف ملل متحد (انکتاد) میزان قرضه کشورهای در حال توسعه در دهه گذشته ۸ درصد افزایش یافته و به ۲۵ درصد تولید ناخالص کشورهای در حال توسعه رسیده است، و میزان قرضه برای بعضی از کشورها چند برابر درآمد صادرات شان می‌باشد. افزایش قرضه‌ها از انتظارات فراتر رفته و آسیب‌پذیری کشورهای در حال توسعه را افزایش داده و چشم انداز رشد اقتصادی را ضعیف کرده است. در شرایطی که ملی‌گرایی و پوپولیسم در جهان تقویت می‌یابد، نهادهای بین‌المللی تضعیف می‌شوند، و همکاری‌های بین‌المللی در حال کاهش است، در دولت‌هایی که توانایی تامین بودجه از منابع داخلی را ندارند و هر سال در باتلاق قرضه‌ها بیش تر فرو می‌روند، چشم انداز روشنی دیده نمی‌شود.

قرضه‌های خارجی می‌تواند ابزار خیلی مهم برای انکشاف کشورهای در حال توسعه باشد، زیرا سرمایه‌ای را فراهم می‌کند که در داخل کشور در دسترس نمی‌باشد. این قرضه‌ها به کشورهای در حال توسعه اجازه می‌دهد که در ساحات معارف، صحت، جاده، نیروگاه‌های برق، سیستم آبیاری و سایر پروژه‌های محرک رشد اقتصادی سرمایه‌گذاری کنند. سرمایه‌گذاری در پروژه بزرگ زیربنایی برای کشورهای فقیر پرهزینه است و تنها از طریق منابع داخلی تامین شدنی نیست. اما اخذ قرضه‌های زاید و عدم مدیریت درست، مخصوصاً حیف‌ومیل قرضه‌ها، منجر به وضعیتی می‌شود که در آن خدمات قرضه خیلی افزایش یافته و مانع رشد اقتصادی می‌گردد. این امر حتا سبب بی‌ثباتی کشور می‌شود. اما در حال حاضر برای بیش‌تر کشورهای در حال رشد، مخصوصاً در قاره افریقا، قرضه‌های خارجی به حد غیرقابل تحمل رسیده است.